

Hvad er Socialisme?

H. Dietzel: Karl Rodbertus. Darstellung seines Lebens und seiner Lehre. Zweite Abtheilung. Darstellung seiner Socialphilosophie. Jena, Verlag v. Gustav Fischer. 1888. (240 S.)

»Hvad er Socialisme?« Under denne Titel indeholdt et tidligere Bind af Nationaløkonomisk Tidsskrift (13. Bind, 1879) en lille Artikel, der i det væsentlige var et Résumé af en Afhandling af Gustav Cohn og af nogle Artikler i »Allgm. Zeitung«. Det paagældende Hefte blev anmeldt — om man tør bruge dette Udtryk — i »Journal des Économistes« af en af dette franske Tidsskrifts mest skattede Medarbejdere, en af de bekendteste franske Nationaløkonomer, der dog ikke forstaaer Dansk og altsaa ikke var i Stand til at læse den danske Artikel. Denne »Anmelder« med det ansete Navn bemærkede i Anledning af Artiklen »Hvad er Socialisme«, at det var højst urimeligt at ofre Plads til en Artikel om et saadant Spørgsmaal, da Gud og Hvermand jo vidste, hvad Socialismen er. — Vi nævner dette her, ikke fordi det er betegnende for den paagældende »Anmelders« Overfladiskhed, men fordi det overhovedet er betegnende for det Standpunkt, den franske økonomiske Skole, der repræsenteres af »Journal des Economistes«, indtager.

Sandheden er jo den stik modsatte! Sandheden er den, at der den Dag idag ikke findes ret mange Mennesker, som er i Stand til ordentligt at klare Spørgsmaalet: »Hvad er Socialismen«. Den ene mener et, den anden noget andet. Der hersker endnu den Dag idag den største Usikkerhed, Uklarhed, Uenighed over dette Spørgsmaal. Og den herskende Tvivl og

Hvad er Socialisme?

H. Dietzel: Karl Rodbertus. Darstellung seines Lebens und seiner Lehre. Zweite Abtheilung. Darstellung seiner Socialphilosophie. Jena, Verlag v. Gustav Fischer. 1888. (240 S.)

»Hvad er Socialisme?« Under denne Titel indeholdt et tidligere Bind af Nationaløkonomisk Tidsskrift (13. Bind, 1879) en lille Artikel, der i det væsentlige var et Résumé af en Afhandling af Gustav Cohn og af nogle Artikler i »Allgm. Zeitung«. Det paagældende Hefte blev anmeldt — om man tør bruge dette Udtryk — i »Journal des Économistes« af en af dette franske Tidsskrifts mest skattede Medarbejdere, en af de bekendteste franske Nationaløkonomer, der dog ikke forstaaer Dansk og altsaa ikke var i Stand til at læse den danske Artikel. Denne »Anmelder« med det ansete Navn bemærkede i Anledning af Artiklen »Hvad er Socialisme«, at det var højst urimeligt at ofre Plads til en Artikel om et saadant Spørgsmaal, da Gud og Hvermand jo vidste, hvad Socialismen er. — Vi nævner dette her, ikke fordi det er betegnende for den paagældende »Anmelders« Overfladiskhed, men fordi det overhovedet er betegnende for det Standpunkt, den franske økonomiske Skole, der repræsenteres af »Journal des Economistes«, indtager.

Sandheden er jo den stik modsatte! Sandheden er den, at der den Dag idag ikke findes ret mange Mennesker, som er i Stand til ordentligt at klare Spørgsmaalet: »Hvad er Socialismen«. Den ene mener et, den anden noget andet. Der hersker endnu den Dag idag den største Usikkerhed, Uklarhed, Uenighed over dette Spørgsmaal. Og den herskende Tvivl og

Strid er til den største Skade for Behandlingen af Nutidens vigtigste Spørgsmaal.

Prof. Dietzel har haft god Grund til i den anden Afdeling af sin Bog om Rodbertus at drage Spørgsmaalet frem igen.

Vi resumerer i det følgende et Afsnit af Dietzels Bog:

Omtrent halvtredsindstyve Aar er det nu siden, at de sociale Videnskabers Terminologi blev beriget med Ordet »Socialisme«. Det var en lille Gruppe af »réformateurs contemporains ou socialistes modernes«, som L. Reybauds Bog (1839) handlede om. Faa Aar efter fulgte L. Steins berømte Skrift (1842). Havde hin anvist St. Simons og Fouriers Systemer Plads i de utopiske Verdensanskuelers Historie ved Siden ad Thomas Morus's og Campanellas Statsromaner, saa paaviste denne en saadan Opfattelses Ufærdighed.

I den historiske Methodes Belysning viser L. Stein den franske Socialismes Betydning. I Modsigelsen mellem alle Statsborgernes formelt retlige Frihed og Lighed paa den ene Side og den faktiske Ulighed paa den anden Side ser han den fælles historiske Grund for den Mængde af socialrevolutionære eller reformatoriske Systemer, der var skudt saa frodigt op i det Land, der havde forkyndt »Menneskerettighederne«. Med Skarphed trækker han Grænselinjerne mellem de forskellige Hovedretninger, men paa viser samtidigt, at Forskellighederne kun er graduelle. Det er den samme Ide, hvis Dialektik her aabenbarer sig, den individualistiske. »Den nødvendige, uafviselige Konsekvens af den individuelle Friheds Princip, der udvikler sig af den abstrakte Ligheds Begreb, er ingen anden end Statens Ophævelse ved sig selv og den fuldstændigt enhedsløse Stillen-ved-Siden-ad-hinanden af alle Personligheder. Proudhon er den eneste, der har forstaat denne Konsekvens.« (Stein, S. 329.)

I lige Linje med denne Ultra-Individualist har man ikke sjældent stillet Rodbertus. Og dog er der i Socialfilosofiens Rige neppe nogen saa skarp Modsætning som mellem Anarkisten Proudhon og Statsidealisten Rodbertus! Naar vi alligevel hører begge betegnede som »Socialister«, saa maa vel Grunden være at søge enten

i en mangelfuld Uddannelse af vor Terminologi, eller, da Steins Analyse utvivlsomt rammer Kærnen i Proudhonismen, i en urigtig Opfattelse af Rodbertus's Lære.

Desværre er begge Dele Tilfældet. De økonomiske Socialtheoriens Terminologi og Historieskrivningen om dem er i en jammerlig Forfatning.

I Overensstemmelse med Tidens »realistiske« Træk underkastes de Kendsgøringer, i hvilke den fjerde Stands Emancipation fuldbyrdes, en langt omhyggeligere Prøvelse end de ledende Ideer. Medens de praktiske Maal, hvortil en Socialfilosof bekender sig, belyses skarpt og grelt, forbliver det Princip, hvorfra de dog kun er Konsekvenser, i Mørket. Dogmehistorien er bleven til et mer eller mindre fuldstændigt Katalog over socialpolitiske Medikamenter. Socialisme, Kommunisme, Mutualisme, Possibilisme, Kollektivism, Anarkisme osv. summer om Hovedet paa Læseren. Kun saa meget faar han ud af sin Læsning, at Bevægelsens Tyngdepunkt er Kampen imod Privatejendommen. Den ene Apostel vil revolutionere den bestaaende Retsorden lidt mere, den anden lidt mindre, den ene lidt før, den anden lidt senere; den ene lidt grovere, den anden lidt blidere.

Tilvisse er Dogmehistorikerens Opgave vanskelig. Vel er intet lettere end denne Stillen-ved-Siden-adhinanden af Systemerne, denne Addition af Ideer, der saa ofte keder os under Titlen »Dogmehistorie«; — men intet er vanskeligere end den organiske Sammenføjning og Udvikling af Systemerne og Ideerne til en kausal Række, hvor vi faa Øje for de aandelige Kræfters Spil og Modspil, Aktion og Reaktion.

Drejer Striden sig om »abstrakte« Rettigheder, saa berøres Historieskriveren ikke saa konkret og subjektivt; men Meningskampen paa de materielle Interessers Omraade, som de økonomiske Dogmers Historieskriver skal skildre, berører netop konkret og subjektivt. Naar R. Mohl om visse »Socialister« har sagt, at de ikke er Socialfilosof, men socialistiske Partigængere, saa gælder sikkert det samme om de fleste Fremstillere af de socialistiske Lærdomme: de skriver disse Lærdommes Historie for at kunne fælde Dom over deres Formaal. Dührings Værk er ligesaa tendentiøst

usandt ligeoverfor Storborger-Økonomien, som Eisenharts overfor de socialistisk-kommunistiske Systemer.

Men er Kritiken og ikke Skildringen Hovedsagen, saa maa man paa Forhaand vente, at allerede ved Valget af de Systemer, der skal behandles, kommer de forudfattede Meninger til at spille en Rolle. Da ikke den logisk-historiske Stilling, men den praktisk-politiske Betydning betragtes som punctum saliens, saa retter Historieskriveren sin Opmærksomhed fortrinsvis mod de Ideer, der in concreto — i Historieskriverens Folk og paa hans Tid — er de mest indflydelsesrige. Tyskeren sletter Franskændenes »Utopier« ud af Videnskabens Historie, eller affærdiger dem som fantastiske Barnestreger; thi han véd, at disse spraglede, hule Sæbebobler besidder langt mindre Tiltrækningskraft for det tunge, grublende tyske Gemyt end den »videnskabelige« Socialisme, — der omvendt af Franskmanden spottes som noget temmeligt uskyldigt lærd Kram.

Det er klart, at naar der anlægges en saa skrøbelig Maalestok, kan der umuligt danne sig en fast Rangfølge mellem disse sociale Magter efter deres sande, blivende Værd.

Men ogsaa den Dogmehistoriker, der forstod at undgaa disse den »realistiske« Methodes Skær; der forstod at lægge enhver Theoris principielle Kærne klart frem; der uden Kærlighed og Had iagttog Modsætningernes Kamp; der ikke lod sig føre ud af Vejen ved Dagens Larm, men forstod at bedømme de fremtrængende Ideers Værd fra det Synspunkt, om de føje et nyt, nødvendigt og betydningsfuldt Led til den social-filosofiske Tænkningens Kæde, — ogsaa han vilde komme i Forlegenhed ved sit Forsøg paa at samle de mange »socialistisk-kommunistiske« Systemer i Grupper, at forbinde det beslægtede og skille det forskellige: Terminologien lader han i Stikken!

Det er dette, Dietzel viser ved nogle Exempler.

Hvad er Socialisme? — »En Samling Læresætninger, der er mer eller mindre fuldstændige, og som staar i Strid med hverandre paa flere meget vigtige Punkter.« Saaledes definerer en fransk Socialist, Hennequin, Socialismen. En prægtig Definition. Og dog faktisk den eneste, der passer sammen med vor dogmehistoriske Literaturs nuværende Standpunkt!

I Schönbergs »Handbuch« skriver Scheel: »Socialismen faar et bestemt Begreb, et Begreb, der falder sammen med de almindelige Forestillinger om dens Tendenser og Indhold, naar man definerer den som de lidende Klassers »Wirthschaftsphilosophie«, som gaar ud fra den nærværende Erhvervsordnings specielle Tilstande og de med den virkelig sammenhængende Bestræbelser og Fornødenheder og hjælper disse til et mer eller mindre fornuftigt og plausibelt Udtryk . . . Længe før Ordet »Socialisme« opfandtes, bestod der en saadan økonomisk Filosofi, fordi der altid var lidende Klasser eller Klasser, der følte sig som lidende, af eller for hvilke der opstilledes en økonomisk Filosofi, hvilken ogsaa altid for saa vidt maatte have en socialistisk Karakter, fordi det derved kom an paa i den sociale Retfærdigheds Navn at forlange Ofre af de bedrestillede, ledende, herskende Klasser, — at forsone Modsetningerne ved moralsk-økonomiske Forholdsregler, at hæve de andre Klasser . . . Det Karakteristiske ved Socialismen er altid det, at der gaas ud fra bestemte, fremadstræbende Befolkningslags Interesser, og at der, fra den moralsk-økonomiske Retfærdigheds Standpunkt, forlanges Reformen i disse Lags Favør.«

Men forud for dette formentligt »bestemte« Begreb stiller Scheel en Definition af »Socialismen i en meget vid og i Forhold til den borgerlige Orden meget uskyldig Betydning«, nemlig denne: »Socialist er enhver, der betoner det sociale, d. v. s. det moralsk-økonomiske Princip i den almindelige Erhvervsordning; og med Hensyn til de nærværende Tilstande og Theorier tager enhver Del i den moderne Socialisme, — enhver, som ikke slutter sig til den naturretlige økonomiske Theoris eller Smithianismens Udgangspunkt, fordi dette Udgangspunkt er Individet med dets tilkonstruerede Drifter, Anskuelser og Rettigheder. — Socialismen i denne Forstand, i dens etymologiske Betydning, er altsaa ikke noget bestemt, som man kan faa fat paa, og hvis vi vilde drage Kredsen om de moderne Socialister saa vidt, vilde Ikke-Socialisternes Kreds blive meget lille, da mange af »Individualismens« videnskabelige Ordførere i enkelte Punkter skille sig fra den.«

Den førstnævnte Definition er ganske vist nem at se til, — men »bestemt« er den ikke. Enhver Reform

fordres og motiveres jo i den »sociale«, den »moralsk-økonomiske Retfærdigheds« Navn, og den Klasse, der stiller Reform-Forlangendet, betegner sig jo altid som den »lidende«, den tilsidesatte eller forurettede. Reform er Socialisme, — det er i Virkeligheden Indholdet af den Scheel'ske Definition. Kun saadanne Forholdsregler, der aldeles aabenlyst bærer den raa Magts Præg, der aldeles aabenlyst pukker paa »den stærkeres Ret«, vilde ikke være socialistiske. Naturrettens helt individualistiske Theori vilde derefter, dengang da den først fremstod, ogsaa være at betegne som »socialistisk«, fordi den var den dengang fremadstræbende »tredje Stands« Filosofi. Scheel svarer paa denne Indvending, at den — nøjere betragtet — dog ikke var en lidende Klasses Theori, men at den formulerede »et da allerede økonomisk mægtig Befolkningslags Fornødenheder, en alt da gennembrydende økonomisk Tekniks Fornødenheder«, og at Theorien derfor »kunde være individualistisk, hvad de Mægtiges og Stærkes Theori altid vil være.« Derefter vilde altsaa den samme Theori være »socialistisk«, saalænge dens Ordførere var en »lidende« Minoritet, men blive »individualistisk«, saasnart den kom til at herske.

Nej, ved nærmere Betragtning vil Scheels »bestemte« Begreb vise sig fuldstændigt at løbe ud i det ubestemte og føre til de besynderligste Konsekvenser. Saa vilde Scheel have gjort bedre i at antage Engels's Definition, der simpelthen betegner Socialismen som »Proletariatets theoretiske Udtryk«. Samme Tanke ligger til Grund for G. Adlers Sætning, at »Socialismen ifølge sit indre principielle Væsen maa gaa ud fra Antagonismen mellem Lønningsherren og den Lønnede, Exploiteren og den Exploiterede«. Men Striden mellem Kapitalens og Arbejdets Interesser er dog i Virkeligheden ikke knyttet til de socialistiske Lærdømmes »indre principielle Væsen«. Denne Strid har kun givet den ydre, historiske Anledning til Opposition mod den bestaaende Samfundsordning; betragtet og bedømt fra forskellige »abstrakte Principers« Standpunkt har den ført til grundforskellige Theorier. Jeg kan acceptere hver Sætning i Marx's »Das Kapital«, forsaavidt de kun skildrer Kendsgerninger; men hvilke socialpolitiske Slutninger jeg uddrager deraf, afhænger af det Princip,

som, mig bevidst eller ubevidst, behersker min social-politiske Tænkning.

Efter Scheels anden »meget vide« Begrebsbestemmelser skulde alle de Theorier være »socialistiske«, der principielt staar imod Individualismen eller Smithianismen. Men skal en saadan Begrebsbestemmelse *ex contrario* nytte noget, saa maatte man først være paa det rene med, hvad »Individualisme« er. Det synes Scheel knap at være. Og af hans Udvikling fremgaar endog, at Socialismen først betegnes som Anti-Smithianisme og bagefter som konsekvent Smithianisme.

»Utopisterne« vil Scheel ikke have med blandt den »egenlige Socialismes« Theoretikere, om han end indrømmer, at de kan have »literærhistorisk« Interesse paa Grund af deres Kritik af bestaaende Samfundstilstande og paa Grund af den Indflydelse, de kan have haft paa Samtid og Eftertid. Han vil ikke have dem med, fordi »ikke enhver Theori, der ligeoverfor den bestaaende Stats- og Socialordning stiller en bedre, en ideel«, falder ind under »Socialismen«, men kun de Theorier, »som ifølge deres Væsen og de Samtidiges Bevidsthed virkelig er en »Wirthschaftsphilosophie der leidenden Klassen«, d. v. s. gaar ud fra den nærværende Erhvervsordnings specielle Tilstande og de med den virkelig sammenhængende Bestræbelser og Fornødenheder og skaffer dem et mer eller mindre fornuftigt og plausibelt Udtryk.« Saaledes kommer han bl. a. til at stryge som »Utopister« Baboeuf — hvis »Manifeste des égaux« dog er et absolut nødvendigt Led i den sociale Historie —, Fourier — der sandelig i Frankrig har spillet en vigtig Rolle — og Proudhon, — den maaske mest indflydelsesrige af alle franske Arbejderapostle, af hvis Parti Planen til Internationale udgik, og som i sine praktiske Forslag var den mest ædruelige af alle Reformatorer.

Men om Valget kan der naturligvis altid strides. Hovedsagen er, at Scheel og andre Dogmehistorikere behandler Dogmehistorien fra et forfejlet Standpunkt. Det Afgørende ved Spørgsmaalet om Optagelsen af en Theori i de dogmehistoriske Betragtningers Kreds er ikke, om dens Postulater staar Virkeligheden nærmere eller fjernere, er »utopiske« eller »realistiske«, men om denne Theori aabnede Udviklingen af de sociale Principer et nyt Synspunkt, eller om den drog en logisk

nødvendig Konsekvens, der hidtil ikke var bragt til Bevidsthed.

En endnu yderligere dreven Purifikation af Socialismen træffer man hos Eisenhart. »De socialistiske (men i Virkeligheden kommunistiske) Systemer falder«, skriver denne Forfatter, »ganske udenfor Videnskabens solide Udviklingsgang og kommer ind paa et forbryderisk og tillige utopisk Omraade«, naar de sætter sig op imod Samfundets »privatretlige Fundament«. I den »solide Udviklingsgang« finder Eisenhart kun Plads til Sismondi, uden at se, at Sismondis vage Lære om Arbejdernes »naturlige Andel« kun var en Halvhed, der nødvendigvis maatte føre til et Forsøg paa positivt at fixere denne Andel. Naar Sismondi talte om, at Kapitalen i »den anarkiske Konkurrences« Tidsalder faar »for meget«, saa er det kun konsekvent af Proudhon at søge at bestemme, »hvor meget« Arbejdet skulde have; — Proudhon aabnede et nyt Synspunkt for den socialpolitiske Reform, og derved har han, trods Eisenhart, sikret sig en Plads i Historien.

Sismondi kan efter Eisenharts Betragtningssmaade faa en Plads i Videnskabens Historie, paa Grund af den »videnskabelige Kritik«, Sismondi underkastede Individualismen. Men til de socialistiske Systemer behøver, mener Eisenhart, »den strenge Videnskabs Historie« ikke at tage Hensyn; de har kun Interesse forsaavidt de er Symptomer paa det »Sygdomsstof«, som den liberale Økonomi har bragt ind i Samfundslegemet; Socialisternes Diagnose er »raa« og de sætter deres Lid til »voldsomme Kure«; den »kommunistiske Episode« er blot en »exoterisk Bevægelse, der er skudt op af de elendige og utilregnelige Klassers Skød.« Heller ikke Fichte har Eisenhart Plads til. En »videnskabelig Kritik« kan man dog ikke nægte, at Fichte har anlagt, og forsaavidt skulde han vel have Plads ved Siden ad Sismondi, — men hans »Fornuftstat« er jo rigtignok endnu mere »utopisk« end Proudhons anarkiske Ideal. Epokegørende var han dog fremfor nogen. Med ham begyndte Reaktionen imod den individualistisk-atomistiske Retning: med sin Opfattelse af Staten som »Organisme« bestemte han Midtpunktet for det Problem, hvorom den tyske Statsfilosofi i det nittende Aarhundrede har bevæget sig. Under Fichtes Indflydelse stod Ad. Müller, Fr. List, Rodbertus. Men Eisenhart har intet Ord til-

overs for Fichte. Scheel behandler Fichtes og Ad. Müllers Systemer under »den politiske Økonomis Historie«, Rodbertus under »Socialismen og Kommunismen«. Gustav Cohn optager Fichte sammen med Rodbertus i de socialistiske Tænkeres Kreds, medens Ad. Müller er ham af blandet Beskaffenhed. Men ingen af de tre nævnte Dogmehistorikere — Scheel, Eisenhart, Gustav Cohn — ser, at Fichtes, Ad. Müllers og Rodbertus's Lærdomme i deres dybeste Grund var af samme Væsen, havde det samme anti-individualistiske Udspring, den antike Statside. Ingen af dem blev det klart, at denne tyske Socialisme er ligesaa folkekaraktæristisk som Frankrigs Kommunisme, og er denne principielt modsat.

Medens den nysnævnte Gustav Cohn definerer Socialismen som Anti-Individualisme — Enkeltfriheden skal bøje sig under en Ordning, der til Bedste for det Hele kommer med sin Tvang —, er der en fjerde Dogmehistoriker, E. de Laveleye, der opfatter Socialismen som konsekvent Individualisme: den formelle Frihed og Lighed, som det 18. Aarhundrede erobrede for Individet, skal løftes op til ogsaa at blive materiel Lighed. Fælles for de socialistiske Theorier formenes dette Formaal at være: »at bringe mere Lighed i de sociale Forhold, og at realisere denne Reform ved Lovens eller Statens Virksomhed. Socialismen vil udjævne Forskellighederne i det menneskelige Samfund. Den benægter, at Friheden alene vilde kunne hidføre Retfærdighedens Herredømme . . . Ligheden i politiske Rettigheder fører uundgaaelig til, at der ogsaa forlanges Lighed i de økonomiske Forhold.« Denne »Socialismes« Princip er Individet; Staten og Loven er de Midler, det maa bruge for at komme til sin Ret. — En nøjere Betragtning vilde dog vise, at ogsaa Laveleye kommer i Konflikt med sin egen Definition, efterdi den er for snæver.

Der søges et Begreb, som skal være vidt nok til at omfatte alle Theorier, der bekæmper Individualkræfternes fri Spil under en Retsordning, der tillader Særejendom over Arbejdsmidlerne. Disse Theorier har en fælles Fjende; saa meget er klart. De er enige i at forkaste Særejendommen og det absolute laissez-faire; — men Grunden, hvorfor de gør dette, og det Maal, som tilstræbes, skiller dem. Naar Laveleye i Social-

ismen ser en Konsekvens af Friheds- og Lighedsideen, medens Cohn karakteriserer det socialistiske Ideal som »den Organisation, hvor de enkeltes personlige Frihed opluges af Samfundet«, saa ligger denne Modsætnings Løsning simpelt hen deri, at ogsaa i disse »socialistisk-kommunistiske« Systemers Kreds raader de to fundamentale, men antagonistiske Principer, til hvilke ethvert klart gennemtænkt socialfilosofisk System kan føres tilbage: det individualistiske og det organiske Socialprincip, Friheds- og Enhedsideen.

Gaar vi nu over til en Betragtning af Forsøgene paa at bestemme Forholdet mellem Socialisme og Kommunisme, saa møder vi den samme Forvirring som den, vi ovenfor har været Vidne til.

Det hører til Undtagelserne, at Forfatterne søger begrebsmæssigt at holde Kommunismen og Socialismen ude fra hinanden. Hos Scheel og Eisenhart løber Socialisme og Kommunisme over i hinanden. Kautz betegner Kommunisterne som den extreme Fløj af Socialisterne. Men uagtet han saaledes kun finder en Gradsforskel mellem Socialismen og Kommunismen, taler han dog om, »at hin agter Individualiteten«, medens denne »negerer Individualiteten«. Er nu virkelig, som Kautz mener, Kommunismen kun en Konsekvens af Socialismen, saa maa jo dog denne »Negation af Individualiteten« i Principet ligge i Socialismen. Den Fællesskabside, som hos Socialismen endnu til en vis Grad respekterer Individualsfæren, behersker i Kommunismen fuldstændigt den enkelte. Derefter bliver begge Systemer anti-individualistiske, — blot saaledes, at det ene er det med Maadehold, det andet derimod radikalt.

Hos L. Stein raader den modsatte Opfattelse: i alle socialistiske Systemer efterviser han den individualistiske Kerne, og ogsaa Kommunismen er potenseret Individualisme.

Men man bør lægge Mærke til, at Stein har de franske Socialister for Øje, og at ogsaa Laveleye, der ligesom Stein i det individualistiske Princip ser de revolutionære Aandsretningers Grundvold, staar under fransk Indflydelse, — medens Cohn og Kautz, der fremhæver det anti-individualistiske Træk som fælles for alle socialistisk-kommunistiske Systemer, særligt interesserer sig for tyske Forfattere. Paa adskillige

tyske Forfattere kan jo Cohns og Kautz's Karakteristik passe, — men Modsætningen mellem disse Forfattere og Fouriers, Proudhons m. fl.s egalitære Socialfilosofi burde ikke overses. Det synes næsten, som om den germaniske Aand har ondt ved at fatte en individualistisk Theori, der skyder endnu højere end Liberalismen. Den tyske Professor er tilbøjelig til at accentuere »Individets Svaghed og Uvidenhed, Statens Alvidenhed og Almagt«. Han forstaar kun det antike, »organiske« Socialprincip. Samfundstheorier, der staar paa det modsatte Standpunkt, er ham enten »Utopier« eller »forbryderske«, antisociale Systemer, der »falder udenfor Videnskabens solide Udviklingsgang«. I Overensstemmelse dermed definerer han »Socialismen«, som om de sidstnævnte Theorier slet ikke eksisterede. — Dog maa det fremhæves, at de ældre tyske Forfattere, f. Ex. Hildebrand og Stahl, ligesom Stein, havde Øje for den individualistiske Substans under det kommunistiske Dække: disse Theoriers Kerne er »Nydelsen som det menneskelige Livs sidste og højeste Maal« (Stahl). Blandt de Konservative har denne Opfattelse holdt sig. »Socialisterne og Kommunisterne drager kun Konsekvenserne af det liberale Program«, siger R. Meyer. »De Frisindede staar i samme Forhold til Socialdemokraterne som Fader til Søn«, mener Kleist-Retzow.

Hvem har nu Ret? De, der betragter de Liberale som »Internationale-Folk i fine Manchetskjorter og lakerede Støvler og Internationale-Folkene som Liberale med Træsko«? Eller de, der i Socialismen ser Smithianismens absolute Modstykke, — men samtidigt vikler sig ind i stadige Selvmodsigelser?

Kun sporadisk og uklart viser der sig en Erkendelse af, at der her flyder to Strømme, af hvilke den ene har taget sit Udspring i den store Revolution, den anden i Frederik den Stores Land. Rogge, Rodbertus's forbitrede Modstander, har talt om den logiske Modsætning mellem Folkefrihedens og Folkesuverænitets Princip, der er bleven til historisk Kendsgerning i den socialistiske Bevægelse. »Socialismen«, skriver han, »Folkesuverænitets højeste Potens og samtidigt den fuldstændigste Negation af Folkefriheden, har for stedse skilt disse to Begreber

fra hinanden.« Rodbertus's »Socialisme«, som Rogge her bekæmper, karakteriserer han dermed rigtigt, — men han aner ikke, at »Socialismen« hinsides Vogeserne tilstræber Folkefrihedens højeste Potens og Folkesuverænetetets fuldstændigste Negation.

Vil man endelig have en Generalnævner for alle de Privatkapitalen fjendtlige Systemer, der har Misfornøjelse med den bestaaende Samfundsordning tilfælles, men som forøvrigt har deres Udspring fra ganske forskellige positive Principer, — saa kan man jo, foreslaar Dietzel, benytte Ordet Kollektivismen. — Vil man kun have en Generalbenævnelse for de moderne Theorier, saa kan man kalde dem anti-kapitalistiske. Man kunde ogsaa samle alle de antikapitalistiske Theorier under Betegnelsen: »socialistisk-kommunistisk«. Kun maa man erindre, at i denne Sættelse er »Socialismen« at forstaa som Modstykket til Kommunismen: der er her Tale om to Socialanskuelser, der er Fjender af hinanden som Ild og Vand, og som kun har sluttet sig sammen for at angribe laissez-faire-Princippet paa det økonomiske Omraade.

Under »Socialismen« henfører Dietzel alle de Theorier, der forfølger Social-Princippet til det Yderste, d. v. s. det Dogme, at den Enkelte er til for det Heles Skyld, at han maa betragtes som tjenende Organ for den sociale Organisme, Samfundet. Samfundets Ret, Individets Pligt ligeoverfor det, er Udgangspunktet for den paa dette Princip hvilende Socialfilosofi.

Under Kommunismen henfører Dietzel alle de Theorier, som forfølger Individualprincippet til det Yderste, d. v. s. det Dogme, at Staten, det organiserede Samfund, er til for den Enkeltes Skyld.

Liberalismen, der først udsprang af den individualistiske Ide, ser i den Retsbeskyttelse, som Staten yder, en Betingelse for Individualviljernes Udførelse og Individualformaalenes Opnaaelse. Men Staten skal kun være Betingelse: den skal ikke være Aarsagen til et bestemt Livsindhold for Individene, men den skal kun sørge for, at Individualkræfterne faar det størst mulige Spillerum; — den kender kun en Norm for distributiv Retfærdighed: den stærkeres Ret. — Kommunismen derimod forlanger, at

Staten for Individierne skal blive Aarsagen til et bestemt Livsindhold; den skal skaffe alle Individier saa vidt muligt den samme Andel; den skal være et ligeligt Middel for alle til den ligeligste Tilfredsstillelse af alles Interesser.

»Socialistisk« er altsaa den Theori, der deducerer ud fra Social-Interessen, fra Samfundets Ret; — »kommunistisk« er den, som gaar ud paa fra Individernes lige Værd og deres deraf følgende Krav paa en »bonheur commun«. Udtryk og Indhold kommer saaledes til at svare til hinanden.

Ogsaa fra et praktisk Synspunkt er, mener Dietzel, hans Forslag at anbefale: det slutter sig til den herskende Sprogbrug. — Hvorfor er Lægmanden saa bange for enhver hensynsløs Kritik af vor Samfundsordning, saa skeptisk ligeoverfor Statens Indblanding i bestaaende Ejendomsforhold? Fordi han tror at lugte »Kommunisme«, materialistisk »Gleichmacherei«. — Og den tyske Professor i Statsvidenskab vilde meget energisk protestere mod Titlen »Katheders-Socialist«, naar han ved Socialisme forstod noget andet end den antiindividualistiske Statsopfattelse anvendt paa det økonomiske Samfunds Organisation.

Rodbertus, den mest konsekvente Ordfører for »Socialismen«, betegner sit System snart som socialistisk, snart som kommunistisk. Skulde end den sidste Betegnelsesmaade være den hyppigste, saa mener Dietzel dog, at der ikke deraf kan udledes nogen Indvending mod hans Terminologi. Thi Rodbertus's »Kommunisme« har et aldeles originalt Præg. Det Princip, der ligger til Grund for den, er det Modsatte af det individualistiske Frihedsprincip; — men Lighedens Ide, der staar i Centrum af Franskmændenes kommunistiske Systemer, er en Konsekvens af Individualismens Frihedside.

Dietzel skildrer altsaa Rodbertus's Lære som en yderliggaaende Anti-Individualisme, som det stik Modsatte af Franskmændenes Kommunisme, der er en potenseret Individualisme. Derved kommer Dietzel i Strid med omtrent alle dem, der tidligere har skildret Rodbertus's System og søgt at katalogisere det dogmatisk.

A. P.-St.
